УДК 378.011.3-051:373.2: [81'1: 005/336/2] (043.3)

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-8(346)-2-14-22

Давидченко Інна Дмитрівна,

кандидат педагогічних наук, керівник навчального відділу,
викладач кафедри української лінгвістики, літератури
та методики навчання Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна.

davidchtnkoid@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3461-6255>

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ

Найважливішим пріоритетом у вихованні молодого покоління на сучасному етапі, як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджено Наказом МОН України від 16.06.2015 № 641), є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації; передача молодому поколінню соціокультурного досвіду, багатства духовної культури народу, що має стати основою формування особистісних рис громадянина України: національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної культури. Тож проблема формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти набуває загальнодержавного значення, оскільки йдеться про збереження й примноження соціально-духовних багатств суспільства.

У епоху цифрового розвитку суспільства реформування системи освіти, її цілі, організація та освітні компоненти мають бути відповідними цьому процесу. Суспільно зумовлений процес вимагає упровадження інноваційних підходів організації освітнього процесу, які у майбутньому забезпечать конкурентоспроможність фахівців. Звідси – важливим, системотвірним компонентом інформатизації суспільства є інформатизація освіти, що спрямована на задоволення освітніх потреб.

На сьогодні існує велика кількість сучасних технологій візуалізації інформації: мобільне та дистанційне навчання, хмарні технології, віртуальні лабораторії, гейміфікація, робототехніка, скрайбінг, створення інтелект-карт тощо (Житеньова, 2016).

Мета нашого дослідження полягає в розгляданні формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти в епоху цифрового розвитку.

Питання розвитку цифрових технологій у світовій економіці стали предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і закордонних

науковців. Упродовж останніх років проблематика цифровізації публічного врядування активно дискутується американськими та європейськими вченими, зокрема, особливості практичного впровадження концепції «Ера цифрового врядування» (Digital Era Governance, DEG) розкриті в працях А. Вільямса та Х. Хей; П. Данлеві, Х. Маргетс, С. Бастоу та Дж. Тінклер, Л. ДеНардіс. Дослідження Т. Міглані, С. Бреннена та Д. Крейса стосувалися семантичної коректності формування понятійно-категоріального апарату сфери цифрових управлінських трансформацій. Серед вітчизняних науковців проблематика інтенсифікації інформатизації світової економіки з різних аспектів висвітлена у працях С. Войтка, В. Герасимчука, О. Ляшенко, Т. Сакалоша, О. Рудяка, З. Яремко та інших (Карпенко, Куйбуді, Наместнік, 2018, с. 6).

Питанням формування, розвитку, стандартизації та оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності та цифрової грамотності людини присвячено праці вітчизняних дослідників: В. Бикова, В. Петрук, Л. Петухової, С. Сисоєвої, О. Сороко, О. Спіріна та ін.

Поняття «лінгвокультурологія» з'явилося у зв'язку з появою студій представників фразеологічної школи Н. Арутюнової, В. Воробйова, В. Маслової, Ю. Степанова, В. Телії. На нашу думку, лінгвокультурологічна компетентність реалізується в знаннях матеріальної й духовної культури, історичного розвитку української нації, фольклору, традицій, звичаїв та обрядів рідного народу, а також у вміннях реалізовувати культурознавчі знання в професійній діяльності. Отже, важливо виробити вміння характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, визначати місце в системі світової культури, поцінювати досягнення культури на основі знання історичного контексту їх створення, бути спроможним до діалогу культур, уміти висловлювати й обґрунтовувати власну позицію до питань, що стосуються ціннісного ставлення до історичної минувшини (Давидченко, 2018).

Актуальність пошуку шляхів розв'язання проблеми дослідження посилюється необхідністю подолання виявлених *суперечностей* між: актуалізацією потреби сучасного суспільства в оптимальному рівні міжкультурної взаємодії та недостатністю наукових досліджень, що закладають теоретичні основи лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти; значним потенціалом змісту освітнього процесу закладу вищої освіти щодо підготовки здобувачів вищої освіти та недостатнім науково-методичним забезпеченням процесу формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти у епоху цифрового розвитку; необхідністю застосування сучасних інноваційних форм, методів і технологій підвищення готовності здобувачів вищої освіти до професійної діяльності й недостатнім інформаційним та технологічним забезпеченням зазначеного процесу.

На підставі аналізу і узагальнення положень наукових праць (М. Алефіренко, А. Арутюнова, Д. Башуріна, В. Воробйова, О. Дортман, О. Зінов'єва, В. Кононенко, В. Красних, В. Маслова, Г. Нурулліна, Л. Саяхова, Ю. Степанов, В. Телія, І. Харченкова, В. Шаклеїн та ін.) визначено, що лінгвокультурологічна компетентність – це інтегративна якість фахівця, що відображає готовність і спроможність до взаєморозуміння і взаємодії з представниками іншого лінгвокультурного соціуму на підставі оволодіння знаннями про іншу лінгвокультуру і соціонормативним комунікативним досвідом з метою їх реалізації в різних сферах професійної педагогічної діяльності (Давидченко, 2018).

Із нашого погляду, здобувач вищої освіти – це «людина культури», креативна особистість, обізнана зі своїм національним корінням, шанує культурні надбання інших народів, спроможна розкрити й підтримати в кожній особистості його індивідуальні здібності, захопити пристрасним словом рідної мови і формувати толерантну особистість з розвиненим почуттям розуміння й поваги до інших культур.

Інформаційні технології надають можливість швидкого доступу до необхідних джерел, що полягає у використанні онлайн-ресурсів, електронних бібліотек, електронних підручників, розробленні презентацій тощо. На переконання В. Бикова можливості «використання засобів ІКТ у навчанні може відбуватися в різних організаційних формах: онлайн-курси, онлайн-консультування, онлайн-тренінги, хакатони, вебінари, використання інтерактивних, електронних віртуальних лабораторій, електронних соціальних мереж, відвідування інтерактивних музеїв науки, створення презентацій, платформ спілкування за науковими інтересами, міжнародних конкурсів з рішення науково-технічних задач, віртуальних технопарків та інші» (Биков, Спірін, Пінчук, 2020).

Формування лінгвокультурологічної компетентності у закладах вищої освіти з цифрових технологій відбувається відповідно до таких етапів: проведення заняття-вступу, на якому пояснюється тема, мета, завдання, пропонуються засоби для демонстрації результатів; формування груп для роботи над підтемами; підготовка здобувачів вищої освіти до роботи: обмірковування, обговорення етапів дослідження, «мозковий штурм»; визначення терміну щодо представлення проміжних результатів дослідження; робота над дослідженням: робота в бібліотеках, зустріч з фахівцями, вивчення друкованої й електронної літератури, зокрема матеріалів, що розміщені у мережі Інтернет; складання анкет за темою дослідження і здійснення експертного опитування вихованців, вихователів, здобувачів вищої освіти, фахівців, батьків та ін.; написання есе, статей, створення презентацій, фільмів, щоденників проведення досліджень; планування і створення студентських Веб-сайтів; випуск публікацій, бюлетенів, брошур та ін.; демонстрація студентських, учнівських робіт; підведення підсумків (Житеньова, 2016).

Сучасне заняття не можна уявити без цифрових технологій, які допомагають формувати мовну, мовленнєву, лінгвокультурологічну та орфографічну компетентності здобувачів вищої освіти. Отже, на нашу думку, використання цифрових технологій в освітньому процесі є актуальною проблемою сучасної освіти.

Формування лінгвокультурологічної компетентності у закладах вищої освіти з використанням цифрових технологій здійснюється відповідно до нових форм та методів реалізації матеріалу при проектному, дистанційному навчанні, при реалізації програми індивідуального освітнього маршруту: електронні підручники дають можливість кожному здобувачеві вищої освіти, незалежно від рівня його підготовки брати активну участь у освітньому процесі, індивідуалізувати свій процес навчання, здійснювати самоконтроль; інтерактивні засоби контролю знань для перевірки, у тому числі і для самоперевірки; інтерактивні плакати, створені ресурсами Power Point, Google або Glogster, допомагають дібрати потрібний матеріал, лаконізувати його і надати в максимально візуально цікавій формі; електронні варіанти інтелектуальних ігор; віртуальні екскурсії; постери; трейлери; буктрейлери; комп'ютерна презентація з тригерами та анімацією тощо.

На основі наукових досліджень нами запропоновані форми проведення аудиторних занять, які є ефективними під час формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти, а також дослідницькі завдання, тематика практичних робіт. Отже, цікавими будуть віртуальні лекції-подорожі, які мають міждисциплінарний характер. У процесі вивчення лінгвістики, діалектології, фольклористики, літературознавства, лінгвокультурології у поєднанні з країнознавчими аспектами формуються духовно-національні та ціннісні орієнтації здобувачів вищої освіти.

Отже, здобувачі вищої освіти за допомогою ІКТ можуть підготувати цікаві презентації лінгвокультурологічної тематики в межах наукового гуртка, або на студентських міжвузівських конференціях з проблем українознавства, фольклористики, наприклад: «Мовна картина світу», «Українські стереотипи», «Безеквівалентна лексика української мови», «Ономастична лексика в прислів'ях та приказках», «Лексика побутових реалій, що використовують у різних регіонах України», «Традиційна регіональна їжа українців», «Різдвяні традиції в західному та східному регіонах України» тощо. За допомогою ІКТ можна зробити аналіз побуту, звичаїв, традицій нашого народу, зацікавити здобувачів вищої освіти у подальшому дослідженні лінгвокультурологічної проблематики.

Із нашого погляду, окрім базових цифрових компетентностей (підготовка текстових документів, порівняльних таблиць, презентацій, тестів тощо) викладач та здобувач вищої освіти повинен володіти інноваційними практиками для впровадження таких моделей навчання, як: адаптивне навчання, синхронне та асинхронне навчання, змішане

навчання, самостійно направлене навчання, дистанційне навчання, хмарне та мобільне навчання, віртуальний клас, перевернутий клас, система управління e-learning, система управління освітнім процесом, курсом (CMS), гейміфікація, персоналізація, цифровий сторрітелінг тощо.

Перераховані вище Інтернет-технології мають велике значення під час формування лінгвокультурологічної компетентності у закладах вищої освіти в умовах дистанційної освіти, що вимагає придбання особистісного досвіду спілкування з чужою лінгвокультурою, створення ситуацій практичного використання мови, як інструменту міжкультурного пізнання і взаємодії. З одного боку, так звані «зустрічі» здобувачів вищої освіти з іншими культурами можуть бути змодельовані педагогом у спеціальних ігрових і ділових ситуаціях, у яких самі здобувачі вищої освіти беруть на себе ролі представників різних народів і, намагаючись утримувати свою нову культурну позицію, вступають у передбачений ігровим сценарієм або заданою ситуацією «міжкультурний діалог» з якоюсь проблемою.

Систематичне використання комп'ютерних відеосюжетів та демонстраційних презентацій розвиває уяву, абстрактне мислення, підвищує інтерес до досліджуваного навчального матеріалу і освітніх компонентів в цілому. У робочих навчальних програмах можуть бути використані різноманітні форми наочності, у вигляді таблиць, схем, опорних конспектів, які демонструють не тільки статичну інформацію, але і різні мовні явища в динаміці із застосуванням кольору, графіки, ефекту мерехтіння, звуку, «оживлення» ілюстрацій (це якісно новий рівень застосування пояснювально-ілюстративного і репродуктивного методів навчання). Грамотне, обґрунтоване використання цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності якості навчання та сформованості лінгвокультурологічної компетентності.

Цільовими аудиторіями в реалізації державної програми щодо «цифрової грамотності» є заклади дошкільної освіти, загальної середньої освіти та вищої освіти. Цілком зрозуміло, що стратегія по відношенню до цього сегменту має носити комплексний характер, що буде супроводжуватися довгим циклом розробки, погоджень, фінансування, розробки освітнього контенту, закупівлі технологій, створенню мотивації освітян і т. д. Як показує практика останніх років, такі заходи можуть розтягнутися на роки, однак врешті-решт та за умови успішного впровадження дозволить системно та масово вирішувати проблему цифрової грамотності у межах всієї країни. Звісно, що цей процес має стати частиною відповідних проєктів реформування української освіти взагалі.

Застосування «цифрових» технологій в освіті – наразі одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. За допомогою медіа- та інтерактивних засобів вихователям, вчителям та викладачам легше використовувати підхід до викладання на основі впровадження інноваційних підходів, включаючи використання «кейсів» (від англ. case), дослідницько-пошукової роботи, методу

проектів, розвивальних навчальних ігор тощо. Як результат – здобувачі вищої освіти набагато краще засвоюють інформацію, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання навчатись, створювати нові знання та інновації.

Унікальність цифрових технологій полягає у тому, що завдяки їм здобувачі вищої освіти можуть більш ефективніше набувати компетентності в багатьох інших сферах (наприклад, вивчати мови, предмети, професії тощо).

Використання комп'ютерних програм, електронних засобів навчального призначення значно підвищують якість навчання, але при використанні цифрових технологій в освітньому процесі в закладах вищої освіти виникають проблеми: недостатнє матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення закладів вищої освіти; недостатньо розроблені методики використання сучасних інформаційних технологій навчання у освітньому процесі під час вивчення освітніх компонентів; недостатня підготовка педагогічних кадрів до використання в освітньому процесі засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; відсутність у викладачів мотивації щодо використання сучасних інформаційних технологій навчання.

Цифрові трансформації сприяють «стрибоподібному» розвитку, тобто переходу не тільки окремої організації чи галузі, а й суспільства, держави на більш високий рівень розвитку, іноді минаючи його проміжні стадії. Для України цифрові трансформації можуть сприяти стрибоподібному розвитку в багатьох сферах і стати реальною альтернативою «наздоганяю чому» розвитку. Щодо органів публічної влади, то цей інструмент замінить електронне врядування. Зазначимо, що завдяки цифровим технологіям «стрибоподібний» розвиток дає можливість державам, які розвиваються, суттєво прискорити перехід від застарілого до сучасного технологічного середовища. У державах із розвиненою економікою нові технології поетапно замінюють старі, доповнюючи їх або повністю оновлюючи. Держави, що розвиваються, здебільшого використовують застарілі технології, маючи при цьому значний потенціал стрімкого розвитку шляхом переходу до найновіших зразків, відразу через кілька поколінь технологій. Такі держави можуть швидко подолати кілька етапів технологічного переходу та підвищити рівень соціально-економічного розвитку. Сьогодні у «цифровому» світі «стрибоподібний» розвиток фактично не має альтернатив, оскільки будь-яка держава, що не модернізує свою діяльність (насамперед управлінську) шляхом упровадження нових технологій та інновацій, свідомо не бере участь не лише у формуванні основних економічних тенденцій у світі, а й гальмує розвиток суспільства. Для реалізації процесу цифрових трансформацій (перетворень) на рівні держави національними урядами ухвалюються стратегічні документи, які найчастіше мають назву «цифровий порядок денний» або ж «цифрова стратегія» (Карпенко, Куйбуді, Наместнік, 2018).

Отже, на нашу думку, «цифровізація» закладів вищої освіти має реалізовуватися за наступними 6-ма напрямками: доступ до інноваційних технологій; доступ здобувачів вищої освіти до технологій (Student Accessibility); доступ викладачів до технологій (Teacher Accessibility); доступ адміністраторів до технологій (Administration Accessibility); академічний Інтернет (моделі Fiber-to-the-Building та wi-fi); «цифровий» мультимедійний контент»; «Цифрові» компетенції та грамотність викладачів (фасилітаторів, коучів) та здобувачів вищої освіти; відеочати у Skype, Zoom, групах Viber та Telegram.

Список використаної літератури

- 1. Биков В. Ю.,** Спирін О. М., Пінчук О. П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. Загальна середня освіта як базова ланка в системі безперервної освіти. URL : <http://lib.iitta.gov.ua>.
- 2. Використання** інформаційних та комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури. URL : http://vasiletsolga.blogspot.com/2019/03/blog-post_19.html.
- 3. Давидченко І. Д.** Формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ, 2018. 359 с.
- 4. Житеньова Н. В.** Технології візуалізації в сучасних освітніх трендах. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2006. № 2. С. 170–177.
- 5. Куйбіда В. С.,** Карпенко О. В., Наместнік В. В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»)*. 2018. № 1. С. 5–10.
- 6. Цифрова** адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). *Hiteh-office*. Грудень 2016. 90 с.

References

- 1. Bykov, V. Yu.,** Spirin, O. M., & Pinchuk, O. P. Problemy ta zavdannia suchasnoho etapu informatyzatsii osvity. Zahalna serednia osvita yak bazova lanka v systemi bezperervnoi osvity [Problems and tasks of the modern stage of informatization of education. General secondary education as a basic link in the system of continuing education]. Retrived from <http://lib.iitta.gov.ua> [in Ukrainian].
- 2. Vykorystannia** informatsiinykh ta komunikatsiinykh tekhnolohii na urokakh ukrainskoi movy ta literatury [Use of information and communication technologies in lessons of Ukrainian language and literature]. Retrived from http://vasiletsolga.blogspot.com/2019/03/blog-post_19.html [in Ukrainian].
- 3. Davydychenko, I. D.** (2018). Formuvannia linhvokulturolohichnoi kompetentnosti maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Formation of linguistic and cultural competence of future educators of preschool educational institutions]. *Candidate's thesis*. Sloviansk [in

Ukrainian]. **4. Zhytienova, N. V.** (2006). Tekhnolohii vizualizatsii v suchasnykh osvitenikh trendakh [Visualization technologies in modern educational trends] *Vidkryte osvitenie e-seredovyshe suchasnoho universytetu* – , 2, 170-177 [in Ukrainian]. **4. Kuibida, V. S.,** Karpenko, O. V., & Namestnik, V. V. (2018). Tsyfrove vriaduvannia v Ukraini: bazovi definitsii poniattiino-katehorialnoho aparatu [Digital governance in Ukraine: basic definitions of the conceptual and categorical apparatus]. *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy (Seriia «Derzhavne upravlinnia»)* – , 1, 5-10 [in Ukrainian]. **6. Tsyfrova** adzhenda Ukrainy – 2020. («Tsyfrovyi poriadok dennyi» – 2020). Kontseptualni zasady (versiia 1.0) [Digital Agenda of Ukraine – 2020. («Digital Agenda» – 2020). Conceptual principles (version 1.0)]. (2016). *Hiteh-office, December* [in Ukrainian].

Давидченко І. Д. Формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти у епоху цифрового розвитку

У статті розкрито особливості формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти у епоху цифрового розвитку. Сучасне заняття не можна уявити без цифрових технологій, які допомагають формувати мовну, мовленнєву, лінгвокультурологічну та орфографічну компетентності здобувачів вищої освіти. Отже, на нашу думку, використання цифрових технологій в освітньому процесі є актуальною проблемою сучасної освіти.

Формування лінгвокультурологічної компетентності у закладах вищої освіти з використанням цифрових технологій здійснюється відповідно до нових форм та методів реалізації матеріалу при проектному, дистанційному навчанні, при реалізації програми індивідуального освітнього маршруту, інтерактивні засоби контролю знань для перевірки, інтерактивні плакати, електронний варіанти інтелектуальних ігор, віртуальні екскурсії, постери, трейлери, буктрейлери, комп'ютерна презентація з тригерами та анімацією тощо.

Ключові слова: лінгвокультурологічна компетентність, здобувачі вищої освіти, цифрові технології, інформаційні технології.

Давидченко И. Д. Формирование лингвокультурологической компетентности соискателей высшего образования в эпоху цифрового развития

В статье раскрыты особенности формирования лингвокультурологической компетентности соискателей высшего образования в эпоху цифрового развития. Современное занятие нельзя представить без цифровых технологий, помогающих формировать языковую, речевую, лингвокультурологическую и орфографическую компетентность соискателей высшего образования. Итак, по нашему мнению, использование цифровых технологий в образовательном процессе является актуальной проблемой современного образования.

Формирование лингвокультурологической компетентности в высших учебных заведениях с использованием цифровых технологий осуществляется в соответствии с новыми формами и методами реализации материала при проектном, дистанционном обучении, при реализации программы индивидуального образовательного маршрута, интерактивные средства контроля знаний для проверки, интерактивные плакаты, электронный варианты интеллектуальных игр, виртуальные экскурсии, постеры, трейлеры, буктрейлеры, компьютерная презентация с триггерами и анимацией.

Ключевые слова: лингвокультурологическая компетентность, соискатели высшего образования, цифровые технологии, информационные технологии.

Davydchenko I. Formation of linguo-cultural competence of higher education seekers in the epoch of digital development

The article reveals the peculiarities of the formation of linguistic and cultural competence of higher education students in the era of digital development. Modern education cannot be imagined without digital technologies that help to form the language, speech, linguistic, cultural and spelling competencies of higher education students. Thus, in our opinion, the use of digital technologies in the educational process is an urgent problem of modern education.

Formation of linguistic and cultural competence in higher education institutions using digital technologies is carried out in accordance with new forms and methods of material implementation in project, distance learning, in the implementation of the program of individual educational route, interactive knowledge control tools, interactive posters, electronic versions of intellectual games, virtual tours, posters, trailers, book trailers, computer presentation with triggers and animation, etc.

Thus, in our opinion, the «digitalization» of higher education institutions should be implemented in the following 6 areas: access to innovative technologies; access of higher education students to technologies (Student Accessibility); teachers' access to technology (Teacher Accessibility); administrators' access to technologies (Administration Accessibility); academic Internet (Fiber-to-the-Building and wi-fi models); «Digital» multimedia content; «Digital» competencies and literacy of teachers (facilitators, coaches) and applicants for higher education; video chat in Skype, Zoom, Viber and Telegram groups.

Key words: linguo-cultural competence, applicants for higher education, digital technologies, information technologies.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2021 р.

Прийнято до друку 26.11.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Нікітіна А. В.